

Ciutats, barris i pobles cuidadors: estratègies locals per una agenda política de la cura

La jornada “Ciutats, barris i pobles cuidadors” va reunir al Bloc4BCN municipis, cooperatives, entitats comunitàries, universitats i administracions de territoris molt diversos amb una convicció compartida: no es pot continuar sostenint la vida sobre la precarització de les dones, migrades i de classe treballadora, les famílies i les xarxes informals, mentre els serveis i recursos de cures continuen subordinats a les lògiques del mercat i fragmentades dins les polítiques públiques. La trobada va comptar amb la participació de 60 persones provinents d’ajuntaments, consells comarcals, cooperatives, entitats socials i, universitats del Vallès Oriental, el Vallès Occidental, el Baix Llobregat, Osona, el Barcelonès, el Maresme, el Moianès, el Montsià i l’Alt Empordà. I va servir per posar en comú experiències que, des de realitats locals diverses, estan intentant construir un model de provisió de cures més just, equitatiu i democràtic, reorganitzant els serveis públics i socialitzant la responsabilitat col·lectiva de sostenir la vida.

Però, sobretot, la jornada va evidenciar una qüestió de fons: tot i que les estratègies i pràctiques locals són heterogènies, els problemes que intenten abordar són extraordinàriament similars. L’envelliment i sobreenvelliment de la nostra societat, la intensificació de la solitud no volguda, la sobrecàrrega de les dones en relació amb la reproducció social, la precarietat multidimensional entorn del treball de cures, la fragmentació institucional, i les desigualtats territorials van aparèixer de manera transversal en totes les taules.

Una agenda política que desborda els Serveis Socials

La jornada la van inaugurar l’**Elba Mansilla**, en representació de l’**associació Coòpolis i la cooperativa La Ciutat Invisible**; i l’**Àlex Prats**, **president de l’associació Pobles que cuiden**, les entitats organitzadores i convocants de la jornada. Ambdues van explicar que la jornada responia a una necessitat molt concreta: posar en relació processos que sovint avancen de manera aïllada, sense espais estables de transferència de coneixement ni coordinació territorial.

A la conferència inaugural, Mansilla, va situar tres observacions que travessaren l’estructura de la jornada. D’una banda, que cada vegada més governs locals assumeixen que les cures no poden recaure exclusivament ni sobre les famílies ni sobre els Serveis Socials. De l’altra,

que els actors que impulsen aquests processos són múltiples i provenen de cultures organitzatives molt diferents -administracions públiques, xarxes veïnals i entitats d'Economia Social i Solidària- i encara disposen de pocs espais d'articulació real. I, finalment, que moltes experiències continuen obrint camí soles, amb la sensació de començar de zero, sense poder adaptar les metodologies ni aprofitar els aprenentatges que altres territoris ja han desenvolupat abans.

Aquestes observacions van connectar directament amb la intervenció d'Àlex Prats, que va plantejar una pregunta central: és realment l'àmbit local la via més eficaç per transformar el model de cures? La seva resposta no va ser idealitzadora. El món local apareixia com l'espai primari de resolució de necessitat però, al mateix temps, com l'entorn on les contradiccions i limitacions del sistema es fan més visibles: la tensió entre producció i reproducció, entre l'ànim de lucre i el sosteniment de la vida, entre la proximitat i la precarietat institucional. Per això va insistir en la idea que les polítiques de cures només poden ser transformadores si incorporen una mirada de cicle de vida, una perspectiva interseccional i una redistribució efectiva de les responsabilitats entre l'àmbit públic, el sector privat i la comunitat.

Camins per donar estructura a les polítiques de cures

La primera taula -**"Governar les cures: entre lideratge institucional i processos comunitaris"**- va estar centrada

en la governança, i va mostrar els processos de canvi organitzatiu de les administracions locals que intenten abandonar models reactius i assistencialistes, per avançar cap a estratègies més preventives i comunitàries.

L'experiència del Prat de Llobregat va ser especialment significativa perquè va relatar les dificultats internes d'aquest canvi.

La **Montse López** i la **Nati Mora**, de l'Àrea de Benestar, Polítiques d'Igualtat i Ciutadania de l'Ajuntament del Prat de Llobregat, van descriure una administració marcada per la compartimentació de serveis i la incapacitat estructural per treballar transversalment. El repte no és només crear nous recursos, sinó transformar la cultura institucional: passar d'una lògica de "trinxa" basada en la reacció permanent, a una mirada preventiva on educació, cultura, esports o salut mental també formen part de les polítiques de cures.

La Covid-19 va aparèixer aquí com un punt d'inflexió. No tant perquè reforçés les institucions, sinó perquè va evidenciar els seus límits. Al Prat, segons van explicar, les xarxes d'autoorganització veïnal van donar resposta a certes necessitats amb més agilitat que la pròpia administració.

Aquesta idea va dialogar de manera molt directa amb la intervenció de **Christel Keller**, de l'**Àrea de Sostenibilitat Social, cicle de vida i comunitat de la Diputació de Barcelona**, que va presentar el *Model Municipi Cuidador* com una eina per construir estratègies integrals, feministes i comunitàries. Les diagnosi desenvolupades als municipis que han aplicat al recurs d'acompanyament tècnic de la Diputació aboquen tendències comunes a la província de Barcelona molt clares: envelliment i sobreenvelliment, increment de la dependència, vulnerabilitat multidimensional i fragmentació dels sistemes d'atenció.

El més rellevant de les seves intervencions no va ser només el fet que la fragmentació sigui un problema tècnic, sinó també una qüestió política i organitzativa. Tant la Diputació com el Prat coincidien que el sistema actual continua funcionant per compartiments: plans locals i sectorials separats, espais de governança i participació múltiples i professionals que sovint desconeixen els recursos disponibles dins del mateix territori.

Aquí emergia una de les tensions identificades durant la jornada: l'abordatge integral de les cures exigeixen la transversalitat pròpia del cicle de vida, de la provenció, prevenció i reacció, així com de la integració de les esferes educativa, social i sanitària; però les institucions continuen organitzades de manera sectorial. I els processos de transformació són difícils, i precisen de formació i acompanyament.

La comunitat com a recurs instrumental o com a subjecte polític?

La segona taula portava per títol "**Teixir comunitat: autoorganització, suport mutu i relació amb l'administració**" i va comptar amb la participació d'en **Cesc Comas i Santamaria**, regidor de l'àrea de Drets Socials de l'**Ajuntament de Tiana** (Maresme); i la **Sílvia Mateu**, tècnica de projectes comunitaris vinculades a les cures i persones grans de l'**Ajuntament de Vic**, i co-impulsora de la iniciativa "Vic, ciutat cuidadora".

Les intervencions d'ambdós ponents van voler aprofundir en el concepte de "mirada comunitària" i en la manera com s'està abordant des de les polítiques públiques. Sílvvia Mateu va insistir que la mirada comunitària "no és fer activitats ni processos participatius puntuals", sinó construir relacions de confiança, proximitat i continuïtat.

Aquesta perspectiva contrastava amb moltes dinàmiques institucionals centrades en resultats immediats o indicadors quantitatius. Quan Mateu explicava que, fins i tot en la metodologia d'atenció del Servei d'Ajuda a Domicili, es pot optar entre una lògica de

“checklist” de tasques, o en establir amb les persones usuàries una relació basada en el vincle i la prevenció.

La mida i la composició social dels municipis també van emergir com a factors determinants. Vic —amb una elevada diversitat cultural i grau de desigualtats econòmiques i socials importants— afronta reptes molt diferents dels de Tiana, un dels municipis amb més renda per càpita de l'Estat espanyol. Ambdues experiències compartien però una mateixa limitació: la manca de temps per a la participació comunitària.

Cesc Comas va formular-ho de manera especialment clara quan afirmava que el principal obstacle és la centralitat que la producció continua ocupant en l'organització social. Els horaris laborals, la mobilitat o la mateixa estructura urbana continuen dissenyats al voltant del treball remunerat, no de la corresponsabilitat ni del sosteniment de la vida.

Aquest debat connectava directament amb les reflexions inaugurals d'Àlex Prats sobre el dret a cuidar, a cuidar-se i també a no cuidar. Les cures apareixien així no només com una qüestió de serveis, sinó com una disputa sobre el temps, l'organització social i les prioritats col·lectives.

També va emergir una crítica compartida a la relació entre l'administració i els espais de participació. Tant des dels municipis com des de les experiències comunitàries es va assenyalar la dificultat que tenen moltes entitats per sostenir espais de coordinació institucional, quan ja presenten dificultats per sostenir les seves pròpies entitats.

La reflexió implícita era central: quin paper ha de jugar la institució en relació a la comunitat? Les respostes eren força alineades: s'ha de deixar que passin coses, permetre que la gent s'organitzi i faci propostes, i, sobretot, facilitar l'accés a espais físics de trobada i relació, a partir dels quals s'entra en contacte amb altres recursos i es construeixen nous projectes i multipliquen els vincles.

Quan la comunitat cobreix els buits que deixen mercat i administracions públiques

La taula **“Autogestió i cures: cooperatives, comunalitats i relació amb l'administració pública”** va desplaçar el focus cap a l'Economia Social i les experiències autogestionades dels municipis de Cardedeu i Tortosa, de la mà de la **Mireia Riera i Clara París López**, de la **Comunalitat de Cardedeu**; i del **Sergi Arnau**, de la **cooperativa Saó**, entitat col·laborada de l'**Ateneu Cooperatiu de les Terres de l'Ebre**. En aquesta taula, la idea de comunitat deixava de ser una idea abstracta per convertir-se en infraestructura concreta de suport mutu.

La Comunalitat de Cardedeu va mostrar com molts projectes de cures neixen precisament allà on ni el mercat ni les polítiques públiques donen resposta a necessitats quotidianes. El grup de criança La Xarxeta, el recurs de conciliació familiar per cobrir els dies de lliure

disposició al municipi, la xarxa Botigues cuidadores o el projecte d'acompanyament a la solitud no volguda desplegat al municipi comparteixen una mateixa lògica: han detectat una necessitat no resolta, i han activat els recursos per acompanyar una resposta autoorganitzada abans que existeixi com a recurs formal.

La seva experiència introduïa un element molt significatiu: moltes iniciatives comunitàries no aspiren necessàriament a gestionar serveis de manera permanent, sinó a resoldre una necessitat específica d'un col·lectiu concret. Aquesta

iniciativa, però, obre camí perquè posteriorment sigui l'administració qui pugui universalitzar l'accés. La Xarxeta n'és un exemple clar: un projecte de suport mutu impulsat inicialment per un grup mares del municipi que, després de consolidar-se comunitàriament, ha començat a oferir formació i acompanyament dins dels circuits públics de salut, en matèria d'embaràs, part i criança.

Aquesta idea dialogava amb l'experiència de la cooperativa Saó, però també hi introduïa un contrast important. Mentre Cardedeu treballa en un context de proximitat urbana i fort teixit associatiu, Saó opera en territoris rurals dispersos on sovint ni el mercat amb afany de lucre ni els serveis públics cobreixen les necessitats.

En aquest context, el cooperativisme apareix no només com una proposta de model de treball i atenció, sinó com un instrument per a la resolució efectiva de necessitats materials. Sergi Arnau ho sintetitzava amb una frase contundent: "mentre l'administració no arriba, arribem nosaltres".

La seva intervenció va incorporar una dimensió menys present a les altres taules: les contradiccions econòmiques del sector de les cures. La competència amb l'economia submergida, la manca de clàusules socials a les licitacions o la precarietat simultània de treballadores i famílies mostraven fins a quin punt és difícil sostenir models dignes dins un sistema que continua infrafinançant la reproducció social.

Aquí apareixia una altra de les grans idees compartides de la jornada: no hi haurà transformació real de les cures sense transformació de les condicions laborals i materials que les sostenen.

Les cures com a infraestructura democràtica

Tot i la diversitat de contextos, la jornada va deixar algunes coincidències molt clares.

La primera: les cures no poden continuar pensant-se únicament des dels serveis socials. Totes les experiències van insistir en la necessitat d'una mirada transversal que impliqui urbanisme, salut, educació, polítiques del temps, habitatge, cultura o desenvolupament econòmic.

La segona: la comunitat no és un recurs inesgotable. Quan les administracions apel·len a la participació sense redistribuir recursos i poder de decisió, el risc d'instrumentalització és evident.

La tercera: les experiències comunitàries i cooperatives estan assumint funcions essencials de sosteniment de la vida, sovint sense el reconeixement ni el finançament necessari.

I, finalment, una constatació transversal: moltes de les iniciatives més innovadores neixen des de la proximitat, des de persones que formen part dels mateixos territoris i són protagonistes de les problemàtiques que intenten transformar.

Potser per això una de les idees més repetides durant tota la jornada va ser la necessitat de crear estructures estables de relació, aprenentatge i suport mutu entre municipis, entitats i comunitats. No només per compartir "bones pràctiques", sinó per deixar d'afrontar de manera aïllada reptes que són profundament sistèmics.

Perquè, tal com es va evidenciar al llarg de les diferents taules, les cures no són un sector més. Són el mirall de la societat que som i volem construir, i ens retorna el reflex de qui assumeix avui el cost del seu sosteniment.